

Bulgarian Language and Culture Abroad
Български език и култура по света
Проект „Живописна България“

ЛИТЕРАТУРЕН МАРШРУТ **ЛИТЕРАТУРА И МУЗИКА – БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕГЛАСИ**

Авторски колектив

научен ръководител: Любка Липчева-Пранджева

участници: Лаура Хенер, Гертруде Крайнци, Теодора Иванова

музикален консултант: Елена Герчева

Виенски университет, Институт по славистика

Концепция на маршрута

Съществуват множество изследвания, посветени на синкретизма между изкуствата, на тяхното взаимно проникване от Античността насам, на предизвикателствата на прегласите между тях. В тези изследвания аналитично се обяснява защо *словото може да рисува, а музиката – да разказва...*; защо *скулптурата може да създава оди, а балетът – живопис на телата...* Не е необходимо обаче да си специалист изкуствовед, за да разбираш привлекателната сила на случващото се на границата между изказните възможности на всяко изкуство. И точно обратното – достатъчно е да си любител, изкушен в поне една сфера на културата, за да проявяваш и любопитство, и чувствителност към всичките форми на диалог с други изкуства, които тя поддържа и развива. Нашият маршрут се основава тъкмо на това любопитство и се стреми не само да го активизира, но и постепенно да го развие в директория, отвеждаща към комплексността на българската култура.

Логиката на изграждането на маршрута следва принципа на движение от популярното и вероятно познатото към по-малко известното и неочакваното. Първата беседа е свързана с българския фолклор и проследява два периода – на възрожденската литература на XIX век и нейните „открития“ за спецификата на българския музикален фолклор и на 70-те години на XX век, когато магията на българската музика е „открита“ в Западна Европа и става феномен, притежаващ магнетична сила и известност в цял свят. Лириката на двама български автори – Петко Славейков и Хр. Ботев, е представена в обвързаността ѝ с фолклорната песен като мотиви и образи, но и като музикална стихия. Вторичната фолклоризация на текстовете на Ботев е илюстрацията за пълно осъществяване на преглас: от хайдушката песен към лирическия текст и от текста към неговите многопосочни музикални вариации. Предвидено е първата беседа да се проведе в Националното училище за фолклорни изкуства в с. Широка лъка.

Целта е тематиката да се „вгради“ в природната панорама на Родопите, в естествената среда на хайдушкия фолклор, а при възможност (маршрут през първата седмица на август) – да се съчетае с надпяванията в близкото село Гела.

Втората беседа трябва да бъде организирана в галерия „Тракарт“ в Пловдив. Предварителното запознаване на туристите с орфизма е задължителен елемент за тази беседа, тъй като в нея се представят литературните вариации на фолклора (Пенчо Славейков, П. Яворов, Багряна, Гео Милев) и се разглеждат дълбинни митични мотиви („Неразделни“, „Мене ме, мамо, змей люби...“). Музикалните прегласи и тук са богато илюстрирани: от шлагерната песен, типична за новата градска среда, до невероятната музиката на К. Илиев по „Синеоката“ на Багряна. Беседата приключва с модерния вариант на прегласи и чрез мотива „Зайди, зайди, ясно слънце“ описва обратна дъга: саундтракът на филма „Триста“ се завръща към възрожденеца Каравелов и неговата лирическа обработка на фолклорната песен.

Третата и четвъртата беседа са предвидени за къщата музей „Пейо Яворов“ в Чирпан и музея „Литературна Стара Загора“. Двама музея ясно насочват към тематиката си – раждането на българския модернизъм в музиката (Пенчо Славейков, Яворов, Дебелянов, Лилиев, Траянов); музикалността на лириката на символистите, музикалните мотиви и метафори в текстовете на символистите и музиката по текстове на български автори. Дори и на места беседите да изглеждат доста теоретични, те всъщност никога не губят атрактивността на сюжетите. Разказът за *сладкогласната* (Калиопа, Καλλιόπη) и влюбения в нея Пейо Яворов е предисторията на може би най-музикалната поема на българската лирика; Дебеляновите *черни/сиротни песни* говорят освен за жанровите озаглавявания, като означени прегласи между двете изкуства, и за войни и разрухи, за изпепелените в тях човешки съдби. В тези две беседи българската лирика кореспондира с цялата световна музикална култура и в тях звучат Григ, Бетовен, Рахманинов.

Финалната, пета беседа е отредена на София. В Националния литературен музей и чрез текстовете на Емилия Дворянова – най-европейския от българските женски гласове, но и един от най-ерудитаните гласове на днешната българска литература, туристите трябва да се запознаят със съвременните прегласи между музика и литература в България. Езикът на един български роман постига сливане на музика, философия, кино и живопис и разказвайки за страстта, превръща думите и изреченията в музика. Проектирана е и вътрешна за текста „културна карта на Виена“, в която едната столица разпознава себе си (първообраза си), отразен в другата. Наред с музикалните илюстрации са включени фотоси от сецесиона на Виена и на София и кадри от филма „Червената цигулка“. Това е финалът на маршрута ни, но и „отключващата“ провокация, отправена към всички следващи пътувания из България.

Маршрутът е предвиден за много широката аудитория на любители на музиката и литературата и не изисква предварителна информираност за специфи-

ката на българската културна среда и нейната история. Сегашният му вариант е разработен на немски език за туристи от немскоезичния ареал и съответно включва множество музикални и литературни отпратки към класическата и съвременната немска култура, чрез които се създава необходимата „контекстна опора“ на рецепцията. С известна преработка на тази съпоставителна част и превод маршрутът може да се адаптира за туристи от съвсем различни контексти: англоезични, рускоезични и др.

БЕСЕДА МЕЛОДИКАТА НА ДУМИТЕ И ЛИРИЧЕСКАТА СТРУКТУРА КАТО МУЗИКА

Гертруде Крайнци

Университет Виена – Австрия

Резюме. Представеният текст е извадка от третата и четвъртата беседа на маршрута и проектира само частично разгърнатата в тях проблематика. Потърсена е дълбинната връзка между поетическия език и музиката и чрез примери от творчеството на Дебелянов е обоснована специфичната роля на символизма в постигането на максимален синтез между тях. Показани са и експлицитни форми на търсеното сближаване като употребата на музикални термини и жанрове в езика на лирическата творба. Обратната посока на прегласи – лириката като пред-текст и мотивация за създаване на музикални творби – е очертана като част от развитието на културния контекст. Чрез „Посвещение“ на Дора Габе и „Тайната на Струма“ на Т. Траянов са илюстрирани сливането на лирика и музика в единно естетическо преживяване.

Keywords: symbolism, lyrical emotion, musical metaphor, Debelyanov, Gabe, Trayanov

1. За лирическата емоция и музикалната метафора

В тази беседа ще се опитаме да си изясним магията на особеното отношение между поетическия език и музиката. От специално значение за нас ще е онази гранична естетическа зона, в която лирика и музика стоят особено близко една до друга.

Музиката на езика се постига най-лесно, когато заговорят чувствата, които, от друга страна, самите ние обвързваме с определени „лирически“ гласове. Много често хората си спомнят далеч по-добре емоциите чрез музиката на думите, отколкото чрез значението на самите думи. В известен